

СТАТТІ

DOI: 10.33398/2224-0926-2021-1-39-13-18

УДК 78.15

Уляна Граб

ORCID ID: 0000-0002-1352-1951

СТАЛІ І ЗМІННІ ВЕЛИЧИНИ МУЗИКОЗНАВЧОЇ ШКОЛИ

ЮРІЯ ЯСІНОВСЬКОГО

Розглядається потреба персоналістичного дослідження поняття школи в музикознавстві, яке на сьогодні активно вивчається українськими музикознавцями в різних аспектах. Персоналістичний підхід у висвітленні проблеми музикознавчої школи дозволить зрозуміти, як особистісні наукові зацікавлення очільника школи, його авторитет, власні життєві і ціннісні орієнтири, і навіть певний психотип мають вплив на наукову діяльність його учнів, а відтак і на напрямки розвитку української музикознавчої думки. Висвітлюється обставини створення наукової школи Ю. Ясіновського – відомого українського музикознавця, історика-медієвіста, фахівця з історії української і європейської історії музики та історії культури Середніх віків і ранньомодерної доби, зумовлені формуванням науково-педагогічного складу кафедри музичної медієвістики та україністики, яку очолював професор; обґрунтовуються головні методологічні засади музикознавчої школи Ю. Ясіновського, з'ясовуються наукові напрями, в яких працюють його учні та створюються їх основні наукові праці. Стверджується спадкоємність історично обумовлених музикознавчих традицій і відкритість до нових наукових викликів як важлива прикмета музикознавчої школи Ю. Ясіновського.

Ключові слова: музикознавча школа, Ю. Ясіновський, кафедра музичної медієвістики та україністики ЛНМА ім. М. Лисенка, персоналістичний підхід.

Поняття «школи» в українському музикознавчому просторі сьогодні активно вивчається в різних аспектах – від теоретико-методологічного до персоналістичного. В осмисленні цього явища треба відзначити роль науковців Одеси, які обговорюють цю проблематику системно і на міжнародній платформі. Попри всі напрацювання (Л. Кияновська, О. Роценко, Ю. Ясіновський, О. Немкович, Є. Ігнатенко та ін.) є очевидним, що персоналістичне висвітлення проблеми школи в українському музикознавстві має ще дуже велике поле для усвідомлення того, як особистісні наукові зацікавлення очільника школи, його авторитет, власні життєві і ціннісні орієнтири, а навіть певний психотип мають вплив на наукову діяльність його учнів і, ширше, – на напрями розвитку української музикознавчої думки.

В центрі нашої уваги сьогодні буде музикознавча школа Юрія Ясіновського – відомого українського музикознавця, історика-медієвіста, фахівця з історії української і європейської історії музики та історії культури Середніх віків і ранньомодерної доби. Він є автором численних наукових праць, а його каталог «Українські та білоруські нотолінійні Ірмолії XVI–XVIII ст.» від часу виходу у світ 1976 року став джерелом ряду досліджень української церковної музики. Підсумком багатолітніх напрацювань в області давньої гімнографії стала монографія «Візантійська

гимнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу», що вийшла друком 2011 року і стала вагомим підсумком наукових пошуків Ю. Ясіновського в ділянці давньої української сакральної музики. Науково проф. Ясіновський плідно працює по сьогодні: так, недавно вийшла у світ книга про церковний спів Галичини австрійських часів, в якій важливою складовою стало дослідження ното-збірні монастиря Отців Василян у Варшаві, зокрема нотної колекції Кристинопільського монастиря.

З 12 грудня 2000 року Юрій Ясіновський очолив новостворену кафедру музичної україністики Львівської музичної консерваторії ім. М. Лисенка, назва якої пізніше доповнилася згідно її основного наукового напрямку – кафедра музичної медієвістики та україністики. У складі кафедри були поважні науковці і педагоги – проф. О. Цалай-Якименко, проф. О. Козаренко, тоді ще доцент Ю. Медведик, старші викладачі з багатолітнім викладацьким досвідом Є. Дзюпина та Т. Коноварт, молоді викладачі Наталя Сиротинська, Оксана Мельник-Гнатишин та Уляна Граб. Завдяки проф. Ясіновському була налагоджена співпраця з іншими навчальними і науковими інституціями – Українським Католицьким університетом, ректором якого був о. Борис Гудзяк, Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України під проводом академіка Ярослава Ісаєвича, НТШ, яке очолював Олег Романів, кафедрою славістики Баварського університету у Вюрцбурзі під керуванням відомого візантиніста, проф. Крістіана Ганніка та ін. Згодом, отримавши стипендію КААД (Католицька академічна стипендія для іноземців), під науковим патронатом проф. Ганніка в бібліотеках Інституту музикології, кафедри славістики та Інституту східних церков будуть працювати чи не всі члени кафедри. Так, в різний час на стипендії в Німеччині побували О. Козаренко, Ю. Ясіновський, Н. Сиротинська, У. Граб, М. Качмар, К. Загнітко.

Науковий потенціал кафедри презентувала на численних семінарах і конференціях всеукраїнського і міжнародного рівня – зокрема, у 2010 році кафедра започаткувала *Антоновичеві читання* на честь українського музиколога і диригента Мирослава Антоновича, а також спільно з УКУ що два роки проводить Міжнародну конференцію з історії церковної монодії і гимнографії.

Наукові знання у виконавську діяльність впроваджував вокальний ансамбль «Калофонія», створений на кафедрі під керуванням отця-диякона Тараса Грудового. Так студенти регентської спеціалізації, створення якої теж ініціювала кафедра, могли на практиці осягати особливості виконання давньої церковної музики, передовсім церковну монодію.

З цього часу під керуванням професора поступово починає формуватися школа, яку сьогодні часто називають «львівська школа медієвістики», але я схильна надати цій назві більш персоналістичного визначення – музикознавча школа Юрія Ясіновського. Його авторитет у створенні стандартів наукової праці був безумовний, як і його безкомпромісність щодо всього, що їх порушувало.

За роки праці поступово формуються методологічні засади музикознавчої школи Ю. Ясіновського:

- **концептуальний підхід** до обраної наукової тематики: не важливо, з якої ділянки музикології буде обрана тема – важливо сформулювати її концепцію і, часто ще в процесі праці над нею, відшліфувати її максимально сконцентровану суть;

• **опора на джерелознавчу методологію.** Увага, навіть пієтет перед джерелами в професора Ясіновського особливий, і він завжди вимагав від своїх учнів ретельного, науково правильного їх опрацювання. Юрій Ясіновський – архівіст, джерелознавець за покликанням і перфекціоніст за своїм ставленням до праці, у своїх наукових працях задавав високі стандарти опрацювання джерел. Він значною мірою присвятив свою діяльність колекціонуванню приватних архівів, їх упорядкуванню і опису, навіть оцифруванню, до чого залучав як студентів у рамках архівно-бібліографічної практики Львівської музичної академії, так і колег-музикознавців на громадських засадах. У розумінні важливості такої непопулярної сьогодні суспільно-громадської, безоплатної праці, яка далеко не завжди викликала таке ж захоплення в його учнів, знайшла продовження традиція відомих галицьких музичних авторитетів, життєве кредо яких можна окреслити латинським висловом *Acta non verba* – Справи – не слова!

Завдяки ініціативі Ю. Ясіновського в Інституті церковної музики УКУ зберігається архів Ігоря Соневицького, частина матеріалів якого, присвячена постаті Нестора Нижанківського, вже оцифрована і є у вільному доступі. Також професор Ясіновський був ініціатором перевезення з Голландії в Україну архіву українського музиколога і диригента Мирослава Антоновича, в якому знаходяться унікальні за своїм значенням матеріали як наукової та творчої діяльності самого Антоновича, так і музичних діячів української еміграції. Ну і «перлиною» музичної колекції бібліотеки Центру ім. Митрополита Андрея Шептицького УКУ є збірка унікальних музикознавчих праць та нот американського музиколога Крістофа Вольфа, яка широко презентує музику барокової доби і її наукове опрацювання. Ця збірка потрапила до Львова завдяки співпраці Ю. Ясіновського з добродійним фондом «Сейбр-Світло», який розповсюджує в Україні чужоземну наукову літературу, в тому й музичну, і завдяки якому бібліотека Крістофа Вольфа безкоштовно була перевезена в Україну і передана до Інституту Літургійних Наук УКУ (тепер Інститут церковної музики), який очолює Ю. Ясіновський.

• **особлива увага до історіографії** – у цьому проф. Ясіновський є безсумнівним авторитетом не тільки в ділянці медієвістики, але й широкого кола питань з історії української, та й світової музики. Залюблений у книжку як інтелектуальний і митецький артефакт, завзятий колекціонер, особиста збірка якого поповнила кафедральну бібліотеку цікавими, часом раритетними екземплярами, професор Ясіновський завжди міг порадити необхідну літературу, будучи добре обізнаним і в закордонних виданнях. Звідси особлива ретельність, яку вимагав професор у своїх учнів при **бібліографічних описах**. Ця частина дослідження була не менш важливою, і мала засвідчувати не лише наукові горизонти його учнів, але й їх наукову етику.

• **вимога широкого гуманітарного контексту** досліджуваної проблеми, її вивчення в загальному руслі історичних, культурних, музикознавчих тенденцій і, що важливо, не лише в Україні але й за кордоном;

• **увага до чужоземної літератури**, вимога постійної праці над своїм інтелектуальним зростанням, усвідомлення україністики як невід'ємної частини європейського культурного простору. Так, медієвістичний напрям, який очолює сам професор, зорієнтований на багатовимірне вивчення найдавнішого пласту сакральної музики – монодії, джерела якої коріняться у візантійській гимнографії. Власне

повернення української музики у властивий для неї європейський контекст, вивчення її як важливої складової європейської культури завжди вирізняла наукові пошуки і вихованців професора;

Окремо треба відзначити редакторський хист Ю. Ясіновського, який шліфувався в співпраці з відомим українським істориком Ярославом Ісаєвичем, про якого професор дотепер згадує з великою вдячністю. Звідси **високі вимоги до мовної стилістики** своїх учнів, які граматично випрацьовували свої тексти, відшліфовуючи водночас точність вислову і глибину думки. (Увага професора до кожної крапки, тире чи дефісу, та інших граматичних деталей тексту добре відома всім його учням. Водночас якість самого тексту після редакторських правок Ю. Ясіновського підвищувалася в рази). До постійної едиторської праці професора зазвичай залучалися і його учні, що давало їм важливий практичний досвід у редагуванні і підготовці до друку окремих джерельних матеріалів чи передруків. Треба згадати, що на кафедрі 2003 року було започатковано науковий часопис *Musica humana*, і хоч вийшло друком з об'єктивних причин лише три числа, часопис відзначається високим науковим рівнем публікацій і ретельним редакторським опрацюванням. А наприкінці 2011 року кафедра взяла на себе почесний обов'язок відродити журнал *Українська музика* – авторитетного наукового видання, яке виходило у Львові з 1937 року до початку Другої світової війни. У цьому році вийде друком вже 40 число *Української музики*, видання особливого формату, яке завоювало широке визнання в мистецьких колах, і яким до сьогодні опікуються члени кафедри.

Ще один з критеріїв, який багато значив для професора Ясіновського – **вміння його підопічного самостійно працювати**, мати своє бачення проблеми і шляхи самостійного вирішення. Не все нові ідеї сприймалися ним позитивно, часом виникали суперечки, в яких професор в запалі емоцій міг досить гостро і не раз не зовсім справедливо висловитися. Але коли пристрасті втишувалися і здатність міркувати раціонально перемагала емоційний протест, приходило порозуміння. Навіть у моменти принципового несхвалення обраного учнем шляху професор давав йому можливість довести до кінця свою працю і врешті погоджувався (або й ні!) зі слушністю аргументів, хоча, треба визнати, не часто схилявся до компромісів. Він не визнавав «зрадників» і ніякі пояснення мотивації їх вчинків не мали для нього жодного значення.

Непростий характер професора Ясіновського, його категорична позиція в багатьох питаннях відсіювали тих, хто психологічно потребував «теплої ванни» для комфортної праці, постійного схвалення і підбадьорювання. Однак яке задоволення отримував той, хто на вислану по емейлу свою статтю діставав коротку відповідь професора: «Гарно написано, мудро і з добрим знанням справи. Вітаю!» або «Чудова стаття, браво!», а далі короткі і, як правило, слушні зауваги. Взаємний обмін думками і часом завзята конкуренція сприяли утворенню «вивільненої енергії», що продукувала нові ідеї, які часто з'являлися не «завдяки», а «всупереч», і в цьому полягав важливий сенс. Бо, перефразовуючи польського історика Яна Башкевича, безкритичне поклоніння науковому авторитету веде не до створення школи, а лише до появи «каплички».

Треба сказати, що «гострі кути» у відносинах з окремими вихованцями, часто різка категоричність дивним чином поєднувалися в характері професора Ясіновського з емоційною чутливістю, сентиментальністю та відданістю своїм учням, як би даліше

не склалися їх стосунки. Йому притаманна достатньо рідкісна в сьогоденні риса характеру – вміння бути вдячним своїм професорам. Онисія Шреєр-Ткаченко, Іван Ляшенко, Олександра Цалай-Якименко, Дмитро Ліхачов, Ярослав Ісаєвич – ці відомі в українській культурі постаті кожен по-своєму внесли вклад у формування наукового профілю Ю. Ясіновського, і кожному зосібна він завжди віддавав свою шану.

Всі вище перелічені методологічні засади складають в сумі сталі величини, на яких ґрунтується музикознавча школа Ю. Ясіновського, а змінні величини, які наповнюють сталий простір різним змістом, експонують широкий спектр наукових зацікавлень його вихованців. Це, передовсім, **медієвістичний напрям**, який репрезентують Наталія Сиротинська, Катерина Загнітко, Марія Качмар, Іван Міщенко, Тетяна Тесля; **музична україністика в різних аспектах**: Богдан Кіндратюк, Уляна Граб, Зеновія Жмуркевич, Оля Осадця, Мирослава Новакович. Треба також згадати Юрія Медведика, одного з найавторитетніших знавців української духовної пісні 17–18 ст., який, формально не будучи учнем Ясіновського, багато завдячував останньому своїм науковим формуванням, як і Ігор Задорожний, дослідник закарпатського церковного співу і автор численних праць цю тему. Тут можемо прослідкувати і глибші спадкоємні зв'язки: О. Цалай-Якименко – Ю. Ясіновський – І. Задорожний або Ю. Ясіновський – О. Козаренко – Л. Лехник – Т. Дубровний. Любомир Лехник під науковим керівництвом О. Козаренка ввів у музикознавчий обіг музикознавчі праці Василя Витвицького, Тарас Дубровний досліджував фортепіанну творчість А. Кос-Анатольського в контексті постмодерної доби.

Медієвістичний напрям охоплює дослідження найдавнішої української (Н. Сиротинська, М. Качмар, Т. Тесля) та візантійської гимнографії (І. Міщенко), а також західну григоріаніку (К. Загнітко). Україністика представлена в ширшому спектрі: історія і методологія музикознавства, діаспорознавство (У. Граб), галицька музична культура XIX – поч. XX ст. (З. Жмуркевич), джерелознавство та бібліотечна справа (О. Осадця), кампанологія (Б. Кіндратюк). До слова, останній називає професора Ясіновського одним із фундаторів української кампанології, оскільки саме він започаткував новітні дзвонознавчі студії своїми дослідженнями про музичну культуру Галицько-Волинського князівства, в яких приділив значну увагу дзвонівому мистецтву. А проф. Ганна Карась, автор фундаментальної монографії, присвяченої музичній культурі української еміграції, теж вважає себе причетною до школи Ю. Ясіновського, завдячуючи професору важливими порадами та можливістю працювати в архівах Інституту Літургійних Наук УКУ.

Результатом наукової праці вихованців професора Ю. Ясіновського стали успішно захищені під його керівництвом кандидатські дисертації Н. Сиротинської, У. Граб, З. Валіхновської, М. Качмар, К. Загнітко, З. Жмуркевич, О. Осадці, І. Міщенка, дипломи докторів наук та монографії «Дзвонарська культура України» Б. Кіндратюка, «Перло многоцінне: музично-поетичний світ богородичної гимнографії» Н. Сиротинської, «Музикологія як університетська дисципліна: Львівська музикологічна школа Адольфа Хибінського (1912–1941)» та «Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія» У. Граб, а також монографія «Галицька музика габсбурзької доби: у пошуках української ідентичності» М. Новакович, яка завдячує професору скеруванням у виборі теми і допомогою з рукописними матеріалами.

Важливо, що опанувавши джерелознавчу методологію, наукові методи досліджень, сформувавши самостійний науковий апарат, вихованці професора Ясіновського

не лише успішно продовжують працювати в обраному науковому руслі, але й відкривають для себе нові, часом несподівані ракурси музикознавчої науки. Так, Н. Сиротинська вивчає проблеми нейроестетики та нейроарту, У. Граб – інтелектуальної біографії, експонуючи її в музикознавчу площину, К. Загнітко – вплив тоталітарної політики на творче самовиявлення композитора, Б. Кіндратюк – музичну культуру в роки ЗУНРу тощо.

Сьогодні можемо стверджувати, що музикознавча школа Ю. Ясіновського продовжила традицію двох львівських музикознавчих шкіл, які склалися до 1939 року: школи польського історика-медієвіста Адольфа Хибінського, яка розвинула європейський напрям розвитку музикології як університетської дисципліни, і школи С. Людкевича, об'єднану передовсім ідеєю розвитку національного мистецтва і освіти. Наукова діяльність обох шкіл, оперта на класичну методологію, послужила потужним імпульсом для розвитку історичного музикознавства в Галичині, зокрема у Львівській консерваторії. І вихованці школи Юрія Ясіновського, продовжуючи обидві традиції, відкриті до нових викликів, які сьогодні стоять перед музикознавчою наукою.

Uliana Hrab. Constants and variables of Yurii Yasinovskyi's musicological school.

A need for the personalistic research of the notion of a school in musicology, which is actively studied by Ukrainian musicologists in different aspects, is considered. Personalistic approach towards highlighting the problem of a musicological school will allow understanding the extent to which personal research interests of a head of the school, his authority, individual life and value orientation, and even certain psychological type, have the influence on the research activity of his disciples, and therefore, on the trends of development of the Ukrainian musicological thought. The circumstances of creating the scientific school of Yu. Yasinovskyi, who was a famous Ukrainian musicologist, medieval historian and specialist in Ukrainian and European history of music and culture of the Medieval Ages and Early Modern Period, conditioned by formation of the scientific and pedagogical staff of the Department of Musical Medieval and Ukrainian History Studies headed by the professor, are highlighted; the main methodological bases of Yu. Yasinovskyi's musicological school are substantiated; research areas, within which his disciples work and create their main research papers, are ascertained. The heredity of historically conditioned musicological traditions and openness to the new research challenges as an important sign of Yu. Yasinovskyi's musicological school is affirmed.

Key words: musicological school, Yu. Yasinovskyi, Department of Musical Medieval and Ukrainian History Studies of the Mykola Lysenko Lviv National Music Academy, personalistic approach.

Література

1. Граб У. 10 років кафедри музичної медієвістики та україністики. *Українська музика*. Ч. 2. Львів, 2011. С. 80–88.
2. Ясіновський Ю. Кафедра музичної україністики ЛДМА ім. М. Лисенка – два роки праці. *Musica humana*: збірник статей. Ч. 1. Львів, 2003. С. 9–13.

References

1. Hrab U. (2011) 10 years of Department of Musical Medieval and Ukrainian History Studies, *Ukrainska muzyka* [Ukrainian music]. Issue 2. Lviv. 80–88 (In Ukrainian).
2. Yasinovskyi Yu. (2003) Department of Musical Ukrainian History Studies of the Mykola Lysenko Lviv State Music Academy – two years of work. *Musica humana*: zbirnyk statei kafedry muzychnoi ukrainistyky [Musica humana: collected papers of the Department of Musical Ukrainian History Studies]. Issue 1. Lviv. 9–13 (In Ukrainian).